

2. Розробити та впровадити у навчальний процес навчальних закладів системи МВС спеціальний курс «Стихійна масовидна поведінка та громадський порядок (організаційно-правові та соціально психологічні фактори)».

3. Для керівників міліції громадської безпеки створити курси підвищення кваліфікації за напрямком «Організація охорони громадського порядку під час проведення масових заходів». Проводити систематичні тренінги, на яких розглядати порядок організації охорони громадського порядку під час проведення масових заходів, що вже відбулися, на зразок командно-штабних навчань у збройних силах.

4. При розробці плану організації охорони громадського порядку під час проведення масових заходів обов'язково планувати заходи із попередження паніки серед учасників та глядачів.

5. В плані організації охорони громадського порядку під час проведення масових заходів передбачити обов'язкове створення «антипанічної» команди, яку комплектувати найбільш професійно підготовленими співробітниками.

6. Розробити та прийняти на озброєння МВС спеціальні технічні засоби, призначені для гасіння «панічної» реакції натовпу (водометні машини, мобільні ретранслятори великої потужності, спеціальні хімічні речовини тощо).

Список літератури: 1. Барабанщиков А. В., Глоточкин А. Д., Феденко Н. Ф., Шеляг В. В. Паника и пути ее преодоления // Психология воинского коллектива. М., 1967. 2. Воробйова І. Ю. Психологічне забезпечення діяльності працівників ОВС в умовах вияву соціально небезпечної поведінки натовпу.: Автореф. ... канд. юрид. наук. К., 1999. 3. Доповідна записка щодо групових порушень громадського порядку та масових безпорядків що відбулися на території держави протягом 1991–2001 рр. МВС України. К., 2001. 4. Інтернет ресурси <http://nemiga99.narod.ru> 5. Йолов Г. Критичните ситуации и массовита психика. София, 1973. 6. Майдымов А. Ф., Мелехин А. В. Некоторые проблемы применения сил и средств в экстремальных условиях // Сборник МВД СССР № 2/38 М., 1991. 7. Назаретян А. П. Агрессивная толпа, массовая паника, слухи. Лекции по социальной и политической психологии. М., 2003. 8. Прангишвили А. С. Исследования по психологии установки. Тбилиси, 1967. 9. Ройтман М. Я. Особенности вынужденного движения людей. В кн.: Пожарная профилактика в строительном деле. М., 1975. 10. Серегин А. В. Внеколективное поведение и общественный порядок (организационно-правовые и социально-психологические факторы). М., 1980. 11. Шерковин Ю. А. Паника как социально-психологический феномен // Основы социальной психологии. М., 1975. 12. Wanner Oskar. Panik iht Wesen und ihre Bekamfung. Ciwilschutz (Schweiz), 1969, 16, № 2. 1969. Вып. 7.

Надійшла до редколегії 17.01.08

Д. О. Гармаш

ХАРАКТЕРИСТИКА ОЗНАК ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ У СКЛАДІ ПОРУШЕНЬ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З МЕТАЛОБРУХТОМ

Актуальність запропонованої теми дослідження зумовлюється значними надлишками металобрухту в нашій країні та великою

кількістю злочинів, що пов'язані з порушенням порядку здійснення операцій у сфері його обігу.

Метою цієї статті є аналіз існуючих об'єктивних ознак складу порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом (ст. 213 КК України) та обґрунтування пропозиції щодо необхідності доповнення їх новими кваліфікуючими обставинами, які відображають високоорганізований характер скоєння злочинів у цій сфері господарської діяльності.

На сьогодні лишаються ґрунтовно не дослідженими соціальні чинники, об'єкт і предмет таких злочинів, немає одностайності у визначенні об'єктивних та суб'єктивних ознак цього виду правопорушень. Не вирішена проблема їх виокремлення з ряду суміжних та аналогічних адміністративних правопорушень у цій сфері. До того ж, не аналізувалася практика застосування ст. 213 КК України та аналогічної статті КК УРСР 1960 р. Поза увагою дослідників залишається питання кваліфікації цього типу злочинів. Окремі ознаки складу таких правопорушень тлумачаться суперечливо, а існуючі варіанти тлумачень викликають зауваження.

Порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом, як будь-який інший злочин, становить певну психофізичну єдність зовнішнього (фізичного) та внутрішнього (психічного) боків протиправної дії. Тобто кожен злочин є виявом суспільно значущого акту поведінки людини (суб'єкта злочину) як результат її взаємодії з навколишньою дійсністю. Зовнішні ознаки такої поведінки, а саме злочинної дії, та наслідки протиправної діяльності і знаходять відбиття в об'єктивній стороні складу скоєного злочину [1, с. 7–10; 2, с. 3–5; 3, с. 7–9; 4, с. 51–83].

Особлива роль, значущість цього елемента складу злочину відображається в тому, що законодавець, описуючи диспозиції статті КК, на підставі якої здійснюється притягнення до відповідальності, завжди вказує саме на об'єктивні ознаки складу злочину. До того ж відомо, що законодавець, як правило, не вказує ознаки та зміст об'єкта посягання¹, може також не зазначати форму вини, мотиви та ознаки суб'єкта². Разом із тим, можна стверджувати, що кожна диспозиція містить указівку на ознаки протиправної дії, її форми, нерідко спосіб її учинення. На таку закономірність звертає увагу А. Н. Трайнін, вказуючи, що «специфіка складу кожного злочину знаходить свій вияв головним чином в об'єктивній стороні», тому законодавець завжди намагається найбільш повно

---

¹ Крім окремих статей, наприклад, ст. ст. 113, 114 КК України.

² Крім випадків, коли це необхідно для вказівки ознак спеціального суб'єкта, відмежування суміжних злочинів, відображення підвищення чи зниження ступеня суспільної небезпечності злочину (ст. 364, 118, 116 та ін.).

передбачити в кримінальному законі ті ознаки, які характеризують саме об'єктивну сторону правопорушення [5, с. 131–132; 6, с. 5–19].

Визначення змісту об'єктивних ознак складу злочину має вирішальне значення для правильної кваліфікації правопорушення, його відмежування від суміжних злочинів та інших видів правопорушень (адміністративних, дисциплінарних, корупційних та інших).

Ознаки об'єктивної сторони впливають на визначення критеріїв суспільної небезпеки злочинного посягання, дозволяють з'ясувати й розкрити інші елементи складу злочину [7, с. 126–131; 8, с. 109–111]. Навіть у загальній дефініції злочину, що міститься в ч. 1 ст. 11 КК України, при визначенні суттєвих ознак законодавець указує на те, що «злочином є передбачене цим Кодексом *суспільно небезпечно* винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину».

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину є протиправна дія, яка, у свою чергу, характеризується низкою ознак, а саме, суспільно небезпечним та протиправним характером, конкретністю вияву як усвідомленого та вольового акту поведінки [9, с. 169–170].

Відомо, що термін «діяння», який використовує законодавець для визначення загальних ознак злочину та формулювання суттєвих ознак конкретних злочинів у диспозиціях Особливої частини КК, охоплює дві можливі форми скоєння злочину – активну форму (протиправну дію) та пасивну форму (протиправну бездіяльність).

Грамотичне тлумачення диспозиції ч. 1 ст. 213 КК України дозволяє стверджувати, що кримінально-протиправною визнається дія, яка виражається (виявляється) у чотирьох різних формах, які альтернативно перелічені в диспозиції статті:

- 1) здійснення операцій з металобрухтом без державної реєстрації;
- 2) здійснення операцій з металобрухтом без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачено законодавством;
- 3) надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту;
- 4) організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту.

Під операціями з металобрухтом розуміється заготівля, технологічна переробка, металургійна переробка брухту чорних і кольорових металів. Заготівля металобрухту є діяльністю, яка пов'язана зі збиранням, купівлею, зберіганням та реалізацією металобрухту. Купівля та/або реалізація металобрухту – це діяльність, пов'язана з передачею права власності на металобрухт іншому власникові в обмін на еквівалентну суму коштів або боргових зобов'язань. Переробка металобрухту – діяльність, пов'язана із доведенням металобрухту шляхом сортування або, в разі потреби,

пресування, пакування, дрібнення, різання до стану, який відповідає встановленим стандартам, нормам і правилам; вилученням металевих складових зі шлаків металургійної переробки чорних та кольорових металів та їх сплавів. Металургійна переробка металобрухту – це переплавлення металобрухту в металургійних агрегатах із використанням додаткових матеріалів та особливих технологічних режимів з метою зміни структури металу, доведення його хімічного складу до параметрів, які відповідають вимогам стандартів, та отримання легваної сталі, відповідних сортів кольорових металів та їх сплавів із визначеними технологічними та експлуатаційними властивостями.

Здійснення вищевказаних операцій *без державної реєстрації* означає визнання особи, що займається будь-якою пов'язаною з цим підприємницькою діяльністю, суб'єктом такої діяльності. Відповідно до вимог законодавства України, кожен суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа чи фізична особа – підприємець. Нормативно-правовими актами, які визначають порядок та умови державної реєстрації, є Закон України «Про державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів» [10, ст. 10] та Господарський кодекс України [11, ст. 144]. Початковим моментом скоєння названої форми протиправної дії, пов'язаної із порушенням порядку здійснення операцій з металобрухтом, буде визнаватися проведення хоча б однієї операції з металобрухтом, тобто заготівля, технологічна переробка, металургійна переробка брухту чорних і кольорових металів, без відповідної реєстрації особи як суб'єкта господарювання.

Другою формою протиправної дії є проведення операцій з металобрухтом *без спеціального дозволу (ліцензії)*, що слід розуміти як здійснення будь-якої з названих вище операцій без законного отримання ліцензії, за умови, що вона є обов'язковою згідно із законодавством.

Ліцензуванню підлягають заготівля, переробка, металургійна переробка металобрухту кольорових і чорних металів (ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. [12]).

При цьому необхідно пам'ятати, що не підлягає ліцензуванню діяльність фізичних осіб, пов'язана зі збиранням та реалізацією побутового брухту чорних і кольорових металів, а також діяльність фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності та юридичних осіб, що пов'язана зі збиранням та реалізацією промислового брухту чорних і кольорових металів, що утворився внаслідок їх діяльності. Відповідно, зазначені дії не можуть бути розцінені як протиправні та тягнути кримінальну відповідальність.

Побутовим металобрухтом визнаються непридатні для прямого використання виробу побутового призначення або частини цих виробів, які містять у собі чорні або кольорові метали чи їх сплави

і які втратили експлуатаційну цінність. Перелік видів побутового металобрухту затверджено постановою КМ № 1696 від 15 вересня 1999 р. [13, с. 567–570].

Ліцензії на здійснення операцій з металобрухтом кольорових і/або чорних металів можуть надаватися лише спеціалізованим підприємствам (на заготівлю та переробку) та спеціалізованим металургійним переробним підприємствам (на заготівлю, переробку і металургійну переробку). Як уже було зазначено, порядок отримання ліцензії передбачено Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. та наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва і Міністерства промислової політики від 25 лютого 2003 р. «Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності з заготівлі, переробки, металургійної переробки металобрухту кольорових і чорних металів».

Моментом скоєння протиправної дії в такому разі визнається здійснення будь-якої операції з металобрухтом особою, яка хоч і зареєстрована як суб'єкт господарювання, але не отримала відповідну ліцензію на такий вид господарської діяльності.

При цьому слід ураховувати той факт, що здійснення операцій з металобрухтом без державної реєстрації або без спеціального дозволу (ліцензії), є спеціальною нормою щодо норми, передбаченої в ст. 202 КК України «Порушення порядку зайняття господарською та банківською діяльністю» [14, с. 3–7]. Відповідно, конкуренція зазначених норм вирішується на користь спеціальної норми, в даному разі передбаченої ст. 213 КК України.

Здійснення операцій з металобрухтом без державної реєстрації або без спеціального дозволу, в разі отримання доходів у великих розмірах, має кваліфікуватися за правилами конкуренції загальної (ч. 1 ст. 202 КК України) та спеціальної (ст. 213 КК України) норм. Ураховуючи критерії кваліфікації злочинів, обґрунтовані теорією кримінального права, у разі конкуренції загальної та спеціальної норм, при кваліфікації скоєного застосовується лише спеціальна норма [15, с. 430].

Здійснення операцій з металобрухтом без ліцензії, тобто без документа, який засвідчує право особи на таку діяльність, слід відрізнити від здійснення таких операцій з порушенням умов ліцензування, тобто порушення положень нормативно-правового акта, яким визначаються кваліфікаційні, організаційні, технологічні та інші вимоги до здійснення такої діяльності після отримання ліцензії. Порушення умов ліцензування може виявлятися, зокрема, у прийманні промислового брухту від фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності, прийманні металобрухту без оформлення відповідного акта тощо і кваліфікується за ч. 1 ст. 202 КК України, якщо це було пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах.

Третьою формою скоєння аналізованого злочину є надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту.

Такі дії можуть полягати у наданні іншій особі будь-яких приміщень та споруд повністю або частково для використання як бази для незаконного прийому, схову чи збуту металобрухту. Незаконними пунктами прийому, схову і збуту металобрухту слід вважати місця, де здійснення операцій є протиправним, через те, що особа, яка цим займається, не отримала відповідної ліцензії, або пункт прийому не вказаний у ліцензії. Тільки спеціалізовані та спеціалізовані металургійні переробні підприємства (визначені в ст. 1 Закону «Про металобрухт»), які одержали ліцензію на здійснення операцій із металобрухтом, мають право на відкриття приймальних пунктів, і тільки за адресою, вказаною у ліцензії.

Відповідно, за наявності такої форми скоєння правопорушення злочин вважається закінченим з моменту надання приміщення чи споруди для розташування незаконного пункту.

Нарешті четвертою формою скоєння протиправної дії є *організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту*. Це сукупність дій, що пов'язані зі створенням незаконних пунктів прийому, схову чи збуту металобрухту. Такими діями може бути пошук приміщень, споруд, інших територій для розташування вказаних пунктів, залучення транспортних засобів, консолідація фінансів, пошук співучасників, що мають забезпечувати функціонування такого пункту чи пунктів. Крім того, ця форма скоєння злочину може полягати в розробці плану функціонування пункту, організації конспіративних заходів, об'єднанні або узгодженні дій співучасників тощо. Зазначені дії вважаються закінченим з моменту організації хоча б одного незаконного пункту прийому, схову чи переробки металобрухту.

Можливим є варіант, коли пункти можуть бути організовані лише для виконання якоїсь однієї функції, наприклад, лише для переробки чи лише для схову. Така специфікація незаконного пункту не повинна перешкоджати кваліфікації порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом у розглянутій формі організації незаконних пунктів.

На підставі цих положень, можна зробити такі висновки:

1) описуючи об'єктивну сторону порушення порядку здійснення операцій із металобрухтом, законодавець не передбачив як обов'язкову ознаку основного або кваліфікованого складу злочину будь-які суспільно небезпечні наслідки скоєння такого злочину.

Отже, враховуючи названу конструкцію об'єктивної сторони такого виду господарського злочину, є всі підстави віднести його до так званих *злочинів із формальним складом*¹;

2) всі перелічені в диспозиції форми скоєння протиправної дії, що пов'язана з порушенням порядку здійснення операцій із металобрухтом, переважно можуть бути вчинені лише в активній формі (тобто дії), проте не виключені випадки бездіяльності при порушенні порядку здійснення операцій з металобрухтом, про що свідчить аналіз диспозиції ст. 213 КК України;

3) не виключеними є й випадки скоєння порушень порядку здійснення операцій із металобрухтом шляхом бездіяльності (у випадку здійснення злочину без державної реєстрації або без одержання відповідної ліцензії), що також може бути залучене до об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 213 КК України;

4) законодавець вказує на чотири форми протиправних дій (бездіяльності), які об'єднані в межах диспозиції, що має альтернативний характер. Відповідно, будь-які згадані дії є достатніми для притягнення особи до кримінальної відповідальності;

5) однак, за характером скоєння правопорушень, вказані чотири форми суттєво різняться між собою. Так, здійснення операцій із металобрухтом без державної реєстрації та здійснення операцій із металобрухтом без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачене законодавством, суттєво відрізняються від *надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту*, а також від *організації незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту*;

6) згадана відмінність двох останніх форм скоєння протиправної дії полягає в тому, що *надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту* фактично є передумовою для порушення порядку здійснення операцій із металобрухтом, оскільки, відповідно до ч. 5 ст. 27 КК України, в разі скоєння такої форми протиправної дії особа сприяє вчиненню злочину іншою особою або особами;

7) *організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту*, відповідно до ч. 4 ст. 27 КК України, може бути визнана однією з форм організаторської діяльності у порушеннях порядку здійснення операцій з металобрухтом, оскільки в даному

---

¹ У науці кримінального права під злочинами з формальним складом розуміють такі злочини, у яких законодавець як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони передбачив лише діяння. На відміну від формальних, у злочинах з матеріальним складом при конструюванні об'єктивної сторони законодавець як обов'язкову ознаку поряд із діянням вказує також і на суспільно небезпечні наслідки, котрі знаходяться у необхідному причинному зв'язку із діянням.

разі такі дії містять прояв організаторської діяльності, що полягає у організації протиправного одержання металобрухту в межах пункту прийому, організації схову та подальшого збуту такого металобрухту;

8) на підставі цього, можна визнати, що надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту та організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту, становлять окремі самостійні форми порушень порядку здійснення операцій із металобрухтом, в яких містяться з ознаками співучасті, тобто порушення відбуваються в межах певної групи співучасників;

9) законодавець не вдається до конкретизації стосовно двох згаданих форм вчинення аналізованого виду злочину, відповідно, можна зробити висновок, що в даному випадку можливі будь-які форми співучасті, ознаки яких визначені законодавцем у ст. 28 КК України (вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією);

10) різні за характером форми скоєння діяння розрізняються також за моментом закінчення. Так, за загальним правилами аналізований злочин вважається *закінченим* з моменту вчинення будь-якої з дій, передбачених ст. 213 КК України. Проте організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту вважається завершеним злочиним лише з того моменту, коли такий пункт був створений (організований).

Як уже було зазначено, **кваліфікований склад** аналізованого злочину становлять дії, виконавцем яких є особа, що вже була засуджена за порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом. Фактично, названа кваліфікуюча ознака охоплює випадки прояву так званого спеціального рецидиву, який передбачає повторне скоєння однією і тією ж особою умисного злочину, що за своєю юридичною природою є тотожним попередньому [8, с. 220]. Щодо злочинів у сфері господарської діяльності, така кваліфікуюча ознака застосовується до таких злочинів, як контрабанда (ч. 2 ст. 201 КК України), здійснення заборонених видів господарської діяльності (ч. 2 ст. 203 КК України), незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ч. 2 ст. 204 КК України), обман покупців та замовників (ч. 2 ст. 225 КК України), фальсифікація засобів вимірювання (ч. 2 ст. 226 КК України), змова про зміну чи фіксування цін або примус до їх змін чи фіксування (ч. 3 ст. 228 КК України), незаконні дії щодо приватизаційних паперів (ч. 3 ст. 234 КК України). Лише у двох випадках (ст. 225, 226 КК України) така кваліфікуюча ознака застосовується **самостійно**. У більшості випадків ця кваліфікуюча ознака є лише **альтернативною кваліфікуючою ознакою**, яка складає кваліфікований або особливо кваліфікований склад злочину (ст. ст. 201, 203, 204, 228, 234 КК України). До

того ж, ця кваліфікуюча ознака є альтернативою таким ознакам, як скоєння злочину за попередньою змовою групою осіб (ст. 201 КК України), скоєння злочину у великих розмірах (ст. 203 КК), скоєння злочину організованою групою (ст. ст. 228, 234 КК України), рецидиву (ст. 234 КК України), скоєння злочину з використанням службового становища (ст. 234 КК України).

Разом із тим, виникає питання, чому законодавець обмежився лише названою кваліфікуючою ознакою. Аналіз анкет для вивчення кримінальних справ, порушених за ст. 213 КК України, свідчить про дуже незначну кількість осіб, які раніше засуджувались за скоєння такого злочину. З огляду на це, вказана кваліфікуюча ознака більшою мірою має превентивне значення.

До того ж, спираючись на аналіз судової практики, можна визначити перелік об'єктивних ознак, що супроводжують вчинення аналізованого злочину, а також значно підвищують ступінь суспільної небезпеки від учиненого правопорушення, але не відбиті в диспозиції ст. 213 КК України.

До таких ознак слід віднести:

- повторність;
- тривалий характер злочинної діяльності;
- вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою або організованою групою;
- скоєння злочину з використанням службового становища;
- порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом у великих та особливо великих розмірах та інші.

На підставі усього сказаного та з урахуванням практики застосування ст. 213 КК України, можна стверджувати, що пропозиція передбачити кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки порушень порядку здійснення операцій з металобрухтом є актуальною. Законодавче врахування вказаних ознак зумовлюється їх наявністю серед кваліфікуючих ознак складів інших господарських злочинів та типовістю таких ознак для кваліфікованого складу суміжних злочинів.

Список літератури: 1. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. М., 1960. 2. Церетели Т. В. Причинная связь в уголовном праве. М., 1963. 3. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Х., 1982. 4. Малинин В. Б. Причинная связь в уголовном праве. СПб., 2000. 5. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления. М., 1957. 6. Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления. Ростов-на-Дону. 1977. 7. Уголовное право Украины: Общая часть: Учебник / М. И. Бажанов, Ю. В. Баулин, В. И. Борисов и др. / Под ред. М. И. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К., 2003. 8. Кримінальне право України: Заг. частина: Підручник / Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В. та ін.; Відп. ред. Кондратов Я. Ю.; Наук. ред. Клименко В. А. та Мельник М. І. К., 2002. 9. Наумов А. В. Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций. 2 изд., пере раб. и доп. М., 1999. 10. Закон України «Про державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів» // ВВР України. 1995. №2. Ст.10. 11. Господарський Кодекс України // ВВР України. 2003. №18. № 19–20. №21–22. Ст. 144. 12. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» // ВВР України. 2000. № 36. Ст. 299. 13. Кримінальний кодекс

Україні: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. / За заг. ред. В. Т. Маляренко, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Видання друге, перероблене та доповнене. Х., 2004. 14. Перепелица А. И. Уголовная ответственность за хозяйственные преступления в сфере предпринимательской деятельности. Х., 1997. 15. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. К., 1999.

Надійшла до редколегії 21.01.08

І. М. Янченко

УМОВИ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Виконання органами дізнання і досудового слідства завдань кримінального судочинства, передбачених ст. 2 Кримінально-процесуального кодексу України (далі КПК України), в частині швидкого і повного розкриття злочинів, викриття винних неможливе без застосування заходів кримінально-процесуального примусу [1, с. 7]. Це пов'язано з тим, що однією з характерних особливостей розслідування кримінальних справ є протидія зацікавлених осіб провадженню дізнавачами і слідчими певних слідчих і процесуальних дій. Звідси на досудовому слідстві виникають питання щодо правового забезпечення застосування слідчим заходів кримінально-процесуального примусу. Зазначені питання є особливо актуальними сьогодні, коли все більше уваги приділяється забезпеченню прав і свобод людини, особливо в кримінальному судочинстві. До того ж сучасна правова ситуація надає громадянам, які залучаються у сферу кримінального судочинства ще більших суттєвих гарантій захисту своїх прав шляхом оскарження будь-яких рішень і дій слідчого.

Слід зазначити, що науковцями у сфері кримінального і кримінально-процесуального права (З. З. Зінатулін, З. Ф. Коврига, В. М. Корнуков, Ф. М. Кудін та ін.) досить детально досліджувались як визначення сутності кримінально-процесуальних заходів, так і правових можливостей забезпечення законності їх застосування. В той же час, поза увагою як учених-спеціалістів, так і практиків, залишається питання щодо визначення механізмів застосування заходів кримінально-процесуального примусу, забезпечення законності їх застосування під час провадження окремих слідчих дій. Більш того, окремі слідчі дії, які мають елементи примусового провадження взагалі віднесені до заходів кримінально-процесуального примусу. Зазначеним проблемам і присвячена ця стаття.

Для більш детального розгляду проблеми та визначення шляхів для її вирішення, перш за все, визначимо поняття «кримінально-процесуальний примус» та «заходи кримінально-процесуального примусу». Як відомо, кримінально-процесуальний примус – це засіб впливу уповноважених органів і посадових осіб (слідчо-